

Dobrovolnictví v době pandemie

Tento materiál vznikl jako reakce na mimořádnou situaci s bojem proti pandemii nemoci COVID-19, kdy vyvstala zvýšená potřeba zapojení občanské společnosti do pomoci druhým, kteří jsou touto nemocí či její hrozbou a souvisejícími opatřeními zasaženi a neumí se s těmito dopady jednoduše vypořádat (zejména lidé nemocní, osamocení, senioři, ale i další). Tato pomoc k potřebným směřuje buď napřímo, nebo cestou zařízení, v nichž pobývají, zejména zařízení zdravotních a sociálních služeb. Tato zařízení se vlivem nemoci a karanténních opatření personálu potýkají s problémy, jak zajistit poskytování svých služeb. Dobrovolníci se pak k pomoci hlásí individuálně, nebo cestou specializovaných profesionálních organizací.

Tak jako v mnoha jiných oblastech, i v oblasti dobrovolnictví vyvstávají během pandemie nové, dosud neřešené a nevyzkoušené, situace, na které ani předem dané předpisy a pravidla mnohdy přímo nereagovaly, a v praxi tak vyvstávají otázky, jak existující pravidla vykládat a aplikovat, či zda není nutné je změnit.

A právě s takovými pochybnostmi a dotazy se na Ministerstvo vnitra a Ústřední krizový štáb (ÚKŠ) obrátily kraje a neziskové organizace. Ministerstvo vnitra proto cestou ÚKŠ svolalo jednání zainteresovaných subjektů (Ministerstvo vnitra; Ministerstvo zdravotnictví; Ministerstvo práce a sociálních věcí; Státní úřad inspekce práce; Úřad vlády – Rada vlády pro nestátní neziskové organizace, Legislativní rada vlády; zástupci nestátních neziskových organizací – Charita Česká Republika, ADRA o.p.s., Asociace poskytovatelů sociálních služeb, z.s., Národní asociace dobrovolnictví z.s.) s cílem vyslechnout detailně problémy praxe a poskytnout na ně odpovědi a řešení.

Výsledkem jednání byla potřeba vytvořit materiál, jehož obsahem bude:

1. Vymezení pojmů dobrovolník a dobrovolnictví a jejich odlišení od jiných, rovněž využívaných institutů, aby nedocházelo k jejich zaměňování.
2. Písemné potvrzení stanovisek odpovědných resortů a institucí (MV, MZ, MPSV a SÚIP) důležitých z pohledu výkonu dobrovolnictví v době pandemie.
3. Shrnutí možností dotační podpory zapojení dobrovolníků do zvládání pandemie.
4. Vyjádření podpory a ocenění dobrovolníkům za pomoc, kterou poskytují, a výzva odpovědným resortům hledat cesty (právní, finanční), jak zapojení dobrovolníků ještě více podpořit.

1. Vymezení pojmů

Dobrovolnictví/dobrovolnická činnost je veřejně prospěšná činnost, která je vykonávána dobrovolníkem, který dosáhl alespoň 15 let věku, ze svobodné vůle, ve svém volném čase a bez nároku na odměnu, protislužbu nebo jiné zvýhodnění¹.

Za dobrovolnickou činnost **se nepovažuje** činnost, která je vykonávána z důvodu **plnění povinností** vyplývajících z právních či jiných předpisů nebo je vykonávána **v rámci podnikatelské nebo jiné výdělečné činnosti, v základním pracovněprávním vztahu, služebním či jiném obdobném poměru**. A to ani v případě, že jde o činnost veřejně prospěšnou a osoba, která tuto činnost vykonává, se pro ni rozhodla dobrovolně, s dobrým úmyslem, ve volném čase a třeba i za minimální stanovenou odměnu. Nepatří sem ani **stáže** studentů v rámci plnění školních povinností, **praxe** a pracovní povinností studentů, ani takový typ pomoci, **při níž je očekávána či uplatňována nějaká forma protislužby**.

Dobrovolník – dobrovolníkem je ten, kdo vykonává **veřejně prospěšnou činnost (tzn. dobrovolně ze svobodné vůle, ve svém volném čase a bez nároku na odměnu, protislužbu či jiné zvýhodnění)**.

Dobrovolnická služba – jedná se o specifický druh dobrovolnické činnosti, která je upravena zvláštním právním předpisem, **zákonem č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě** a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o dobrovolnické službě“). Tento zákon stanoví **další podmínky nad rámec obecného dobrovolnictví**, které je nutné při výkonu dobrovolnické služby dodržovat. Dobrovolnická služba může probíhat pouze jako organizovaná činnost v rámci programu/projektu akreditovaného Ministerstvem vnitra.

Na **dobrovolníky** působící **v rámci dobrovolnické služby** se pak vztahují další specifická ustanovení, práva a povinnosti upravené v zákoně o dobrovolnické službě.

Mezinárodní předpisy či závazné mezinárodní smlouvy někdy mohou stanovit odlišné podmínky, kdo je považován za dobrovolníka. Typickým příkladem jsou dobrovolníci Českého červeného kříže (např. MZ akceptuje podmínky stanov Českého červeného kříže pro výkony jeho dobrovolníků, které umožňují těmto dobrovolníkům získat i přiměřenou odměnu, přičemž sám Český červený kříž poskytuje pomoc dobrovolně a nezištně).

Podrobnosti k pojmům dobrovolnictví/dobrovolnická služba a dobrovolník v oblasti zdravotnictví jsou uvedeny dále v bodě 2 tohoto materiálu.

¹ Viz část druhá, bod 10 Zásad vlády pro poskytování dotací ze státního rozpočtu České republiky nestátním neziskovým organizacím ústředními orgány státní správy, schválených usnesením vlády ČR č. 591 ze dne 1. června 2020.

2. Výkladová stanoviska k zákonům týkajícím se výkonu dobrovolnictví a možného zapojení dobrovolníků v souvislosti s pandemií COVID 19 (se zvláštním zřetelem na působení ve zdravotnických zařízeních a v zařízeních sociálních služeb)

Dobrovolnictví je možné vykonávat v rámci daném právními předpisy České republiky.

Zákon o dobrovolnické službě, který má v gesci Ministerstvo vnitra, upravuje **jen část dobrovolnictví** v České republice, a to tu část, kdy je udělena akreditace projektům a programům na dobrovolnickou službu (na akreditované projekty a programy poskytuje MV dle tohoto zákona také dotace).

V obecné rovině je dobrovolnictví vykonáváno podle obecných právních předpisů, zejména dle **zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník**, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“). V tomto obecném režimu v praxi probíhá **převažující část dobrovolnictví**.

Dále je nutné mít na paměti i zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákoník práce“), zejména z důvodu jasného odlišení dobrovolnictví od závislé práce.

V jednotlivých oblastech dle druhu činností se pak na dobrovolnictví mohou vztahovat i **zvláštní právní předpisy** upravující poskytování daných služeb, činností. Z pohledu zaměření tohoto materiálu jsou zvláště důležité právní předpisy upravující poskytování zdravotních a sociálních služeb – **zákon č. 372/2011Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování**, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 372/2011 Sb.“), **zákon č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta**, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 95/2004 Sb.“), a **zákon č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činnosti souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů**, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 96/2004 Sb.“), a **zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách**, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o sociálních službách“).

Tento právní rámec umožňuje výkon dobrovolnictví i za specifických podmínek pandemie nemoci COVID-19, je však třeba mít na zřeteli zejména podmínky zvláštních právních předpisů v oblasti zdravotních a sociálních služeb (podrobněji viz níže).

Dnes je **situace jiná než v první vlně** – kdy dobrovolníci šili roušky, roznášeli jídlo apod. Dnes je **poptávka po profesních dobrovolnících**, proto si je nemocnice nebo domovy seniorů shánějí samy, většinou oslovením odborných škol, bývalých zaměstnanců apod., aby dostály pro ně platným předpisům. Takoví dobrovolní pomocníci (někdy nesprávně nazýváni dobrovolníci) jsou často přijímáni na DPP, DPČ, neboť se dostanou do zaměstnaneckého poměru, a ten řeší pojištění, BOZP a další. Osoby zaměstnané na DPČ, DPP, byť dobrovolně, pak však nelze počítat mezi dobrovolníky, neboť za svou činnost dostávají plat (odměnu), a právě výkon

dobrovolnictví bez nároku na odměnu je hlavním rysem dobrovolnictví (viz bod 1 Vymezení pojmů).

2.1. Zákon o dobrovolnické službě

- **Dobrovolnická služba** je realizována v tzv. akreditovaném režimu **podle zákona o dobrovolnické službě**.
- Akreditaci na projekty anebo programy mohou dle ustanovení § 6 získat pouze taxativně vyjmenované veřejně prospěšné nestátní neziskové organizace a církve, tzv. **vysílající organizace**.
- **Přijímající organizací mohou být** veřejně prospěšné organizace, příspěvkové organizace, územní samosprávné celky, školské osoby anebo veřejně prospěšné společnosti dle ustanovení § 146 občanského zákoníku. Příjemcem může být i fyzická osoba mimo své podnikání (většinou senior anebo rodič dítě, kterého např. dobrovolník doučuje).
- **Akreditace může být** dle ustanovení § 2 udělena **i na mimořádné události**, v tomto případě humanitární katastrofy. Akreditaci na pomoc dobrovolníků při mimořádných událostech má uděleno pouze několik (v řádu jednotek) organizací, z nichž pouze ADRA, o.p.s. má aktuálně akreditaci i na pomoc při pandemii (tato akreditace je nová z léta 2020, kdy ADRA, o.p.s. reagovala na jarní situaci s nemocí COVID-19). Ostatní organizace, které mají udělenou akreditaci na mimořádné události, si nepodaly žádost na pandemii a mimořádnými událostmi jsou v případě jejich akreditací pouze povodně, požáry. Každá jednotlivá akreditace se vztahuje ke konkrétnímu popisu činnosti dobrovolníků uvedené v žádosti o akreditaci. Tento popis činnosti je rozhodný pro posuzování předmětné žádosti o udělení akreditace a následně se k němu váže vydané Rozhodnutí o udělení akreditace. Nic však organizacím nebrání si **o tuto akreditaci na pandemii podat žádost kdykoli v průběhu roku**.
- **Pouze na akreditovaný projekt/program může organizace čerpat státní účelovou dotaci** na rozvoj dobrovolnické služby dle ustanovení § 11. Důležitý je obsah (náplň) akreditovaného projektu/programu, jaký si organizace uvedly v akreditačním řízení dle správního řádu.
- **Ustanovení § 8 odst. 2 zakazuje dobrovolníkům v rámci akreditované dobrovolnické služby nahrazovat pracovní místa**, aby nedocházelo k černé práci anebo zneužívání dobrovolníků. Účelem zákona je, aby dobrovolník nevytvářel svou prací zisk a nekonal práce, které by měla organizace obsadit pracovníky, kteří za svou práci musí pobírat plat. Nicméně v situacích, kdy dobrovolníci zastupují pracovníky (např. pečovatelé apod.), kteří jsou v karanténě, na nemocenské anebo ošetřují člena rodiny, nejedná se o nahrazování pracovního místa, protože toto pracovní místo v organizaci existuje, je obsazené, je na něj vyplácen plat a dobrovolník vykonává danou činnost vedle tohoto pracovního místa.
- V rámci tzv. **profesního dobrovolnictví**, kdy mají dobrovolníci vykonávat vysoce odborné a odpovědné činnosti, platí vedle výše uvedeného nahrazování pracovních

míst, že nelze, aby odborná činnost byla postavená pouze na dobrovolnících. Po dobrovolnících nelze požadovat odpovědnost spojenou s výkonem odborných činností. Nicméně jako výpomoc při odborných činnostech, pod dohledem a odpovědností odborného zaměstnance přijímající organizace, dobrovolníci působit mohou (pokud to nezakazuje jiný předpis, např. právní nebo interní akt řízení).

- Dle ustanovení § 4 odst. 4 **nemůže ve vysílající organizaci, v níž dobrovolník působí v její prospěch** (vysílající organizace je zároveň i organizací přijímající), **působit jako dobrovolník její zaměstnanec** (obecně osoba, která k ní má právní vztah). V tomto nelze výkladem ani změnou zákona ustoupit, neboť by hrozilo zneužití dobrovolnictví, mj. proti samotným zaměstnancům. Členové organizace pak mohou jako dobrovolníci v takovém případě působit jen nad rámec povinností, které jim vyplývají z členského poměru k vysílající organizaci.
- **Dobrovolníci** při výkonu dobrovolnictví podle zákona o dobrovolnické službě musí být **pojištěni**. Pokud má vysílající organizace potřebnou akreditaci, tak pojistku za ně může uhradit z dotací v rámci dotačního programu Rozvoj dobrovolnické služby, který je vyhlašován Ministerstvem vnitra.

2.2. Dobrovolnictví dle obecných právních předpisů

- **V dobrovolnictví podle občanského zákoníku se neuplatňují výše uvedená** (ani žádná jiná) **ustanovení zákona o dobrovolnické službě**.
- Příjemci dobrovolníků (nemocnice, domovy seniorů apod.) se musí ale (stejně jako dobrovolníci v dobrovolnické službě) **řídít platnými právními předpisy, interními akty řízení a metodikami odpovědných resortů pro působení v daných službách**. Jedná se především o **profesní nároky** na výkon konkrétní činnosti. Tyto profesní nároky bohužel většina dobrovolníků nesplňuje.
- Na tyto dobrovolníky se sice nevztahuje ani ustanovení zákona o dobrovolnické službě o povinném **pojištění dobrovolníků**, nicméně takové pojištění **ze strany „přijímající“ organizace je třeba rozhodně doporučit**. Je pak na dohodě smluvních stran, kdo dobrovolníky pojistí a zaplatí pojistné (v reálné situaci představují pojistky zvýšené náklady, proto nebývá velká ochota je uzavírat).

2.3. Dobrovolníci v sociálních službách

- Činnost dobrovolníků v zařízeních sociálních služeb upravuje také **zákon o sociálních službách**, který jasně vymezuje okruh profesionálních pracovníků vykonávajících odbornou činnost. Podle ustanovení § 115 odst. 1 zákona o sociálních službách pracovníky v sociálních službách vykonávajícími odbornou činnost jsou sociální pracovníci, pracovníci v sociálních službách, zdravotníci pracovníci, pedagogičtí pracovníci apod. Vykonávají činnosti v základním pracovněprávním vztahu s příslušnou odbornou kvalifikací.

- Ustanovení § 115 odst. 2 zákona o sociálních službách stanoví **působení dobrovolníků při poskytování sociálních služeb**, podle kterého mohou dobrovolníci takto působit podle podmínek, které stanoví zvláštní zákon. V poznámce pod čarou odkazuje na zákon o dobrovolnické službě.
- **Dobrovolník není pracovníkem ve smyslu pracovně právních předpisů.** Pokud dobrovolník sice uzavře dohodu s poskytovatelem o výkonu dobrovolnické služby, ale nesplňuje podmínku odborné způsobilosti, nemůže vykonávat činnosti kvalifikovaného personálu. Využití dobrovolníků tedy možné je, ale úloha dobrovolníků v sociálních službách by měla být podpůrná. Dobrovolníci doplňují práci profesionálů. Odborná způsobilost pro výkon práce v sociálních službách je dána zákonem o sociálních službách a tento požadavek nelze v praxi podkročit.
- Dobrovolník zatím přichází do sociálních služeb téměř vždy v akreditovaném režimu dle zákona o dobrovolnické službě. Pokud by se v praxi stalo, že by poskytovatel měl ve svých vnitřních pravidlech v souladu se Standardy kvality (Příloha č. 2 vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách) popsáno přijímání dobrovolníků, jejich průběh a obsah zaškolení, doložení bezúhonnosti, zajištěno pojištění, de facto by poskytovatel vycházel ze zákona o dobrovolnické službě, a bylo by to zřejmé, že **postupuje obdobně,** mohlo by být dobrovolnictví organizováno i mimo působnost zákona o dobrovolnické službě (neakreditovaný režim). MPSV však zatím nedisponuje informacemi o tom, že by poskytovatelé sociálních služeb tento neakreditovaný režim užívali. Řada poskytovatelů sociálních služeb využívá akreditovaného režimu (zařízení je nejen sociální službou, ale samo i akreditovanou dobrovolnickou organizací) nebo spolupracuje s příslušnou akreditovanou organizací dle zákona o dobrovolnické službě, která jim zajistí dobrovolníky.
- Za současné situace, a to i vzhledem k akutnosti řešení tohoto problému, není možné uvedenou oblast řešit koncepčním legislativním zásahem. Pokud se vychází ze současného znění § 115 výše citovaného zákona, je zřejmé, že dobrovolníci tvoří v rámci sociálních služeb doplňkovou skupinu, a to na rozdíl od pracovníků, kteří vykonávají odbornou činnost (odstavec 1). Ustanovení § 115 odst. 2 zní: „Při poskytování sociálních služeb působí rovněž dobrovolníci za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem.“, přičemž poznámka pod čarou 44a uvedená v tomto ustanovení odkazuje právě na zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě), ve znění pozdějších předpisů. V době přijetí tohoto ustanovení se zjevně počítalo pouze s výkonem dobrovolnictví podle zákona o dobrovolnické službě. Nicméně je třeba konstatovat, že poznámka pod čarou nemá normativní (závaznou) povahu a slouží pouze k lepší orientaci v textu pro uživatele. **Z legislativního hlediska tedy není překážka v tom, aby podmínky pro výkon činnosti dobrovolníků stanovil i jiný právní předpis než je zákon o dobrovolnické službě.**
- V případě současné situace **v době pandemie COVID-19** a s ohledem na usnesení vlády ČR ze dne 12. října 2020 č. 1028, mohou sociální služby minimalizovat provádění základních činností, a to v nezbytné míře s cílem zajištění ochrany života

a zdraví osob. Je tedy **možné, aby činnosti podpůrné či činnosti, které by z důvodu omezení nebyly poskytovány, vykonávali dobrovolníci**. Rozsah této podpůrné činnosti si může stanovit poskytovatel sám na základě personálních možností zajištění služby a potřeb klientů.

- **V rámci sociálních služeb tak jsou standardně využíváni dobrovolníci dle zákona o dobrovolnické službě, avšak postup mimo akreditovaný režim, tudíž mimo působnost zákona o dobrovolnické službě, je za splnění určitých podmínek také možný.**

2.4. Dobrovolníci ve zdravotnictví

K pojmům dobrovolnictví a dobrovolník ve zdravotnictví je třeba ještě doplnit:

- **S ohledem na stávající praxi ve zdravotnictví bez ohledu na její organizaci se klasickou dobrovolnickou službou nyní rozumí:**
 - a) laická pomoc poskytovaná pacientům k podpoře psychické kondice a jako prevence před sociální izolací v důsledku hospitalizace,
 - b) laická pomoc při realizaci akcí zaměřených na podporu zdraví, při osvětových a informačních kampaních zaměřených na prevenci nemocí a zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva organizovaných poskytovatelem,
 - c) laická pomoc poskytovatelům při řešení následků mimořádných situací organizačního nebo technického charakteru, při kterých může dojít k ohrožení zabezpečení poskytování zdravotní péče nebo hrozí poškození majetku poskytovatele.
- V případě, že se jedná o činnost vykonávanou za odměnu, je nutné použít jiného termínu než dobrovolnictví (např. placená dobrovolná pomoc). Tato pomoc může být vykonávána i zdravotnickými pracovníky, kteří namísto běžné praxe vypomáhají za odměnu ve zdravotnických zařízeních. Současně je třeba odlišit bezplatnou činnost ve zdravotnictví, která souvisí s oborem studia, avšak jejíž odměnou může být uznání výkonů bezplatné činnosti (dobrovolné pomoci) do povinné studijní praxe.

Podmínky působení dobrovolníků ve zdravotních službách:

- Dle zpětné vazby, kterou má MZ od kontaktních osob poskytovatelů zdravotních služeb zapojených do evropského projektu MZ „Efektivizace systému nemocniční péče v ČR prostřednictvím dobrovolnické činnosti“ (reg. č. CZ.03.3.X/0.0/0.0/15_018/0007517), je patrné, že **se již od března tohoto roku změnil obsah a forma dobrovolnictví ve zdravotních službách**. Některá zdravotnická zařízení využívají dobrovolnické aktivity zcela jiného typu, než tomu bylo před vyhlášením nouzového stavu.
- **Klasické dobrovolnické programy v „běžném režimu“ (tzn. laické činnosti přispívající k dosažení pacientova blaha vykonávané ze své vůle, ve volném čase a bez nároku na odměnu) jsou z důvodu bezpečnosti většinou zastaveny.**

- **Aktuální forma** dobrovolnictví spočívající v **zapojení zdravotníků do poskytování zdravotní péče** souvisí se zvládáním aktuální situace a svým obsahem se liší od běžných dobrovolnických aktivit, které dosud u poskytovatelů zdravotních služeb probíhaly buď samostatně (tzv. interní model řízení dobrovolnického programu), nebo prostřednictvím veřejně prospěšných právnických osob (tzv. externí model řízení dobrovolnického programu). Ze strany MZ je připravována změna právních předpisů v souvislosti s dobrovolnickou činností u pacientů.
- **Zákon o dobrovolnické službě není možné využít v případě dobrovolnictví vykonávaného zdravotnickými pracovníky při poskytování zdravotní péče.** Ustanovení § 1 odst. b) zákona o dobrovolnické službě uvádí, že se tento zákon nevztahuje na činnosti, které nesplňují znaky dobrovolnické služby stanovené tímto zákonem, i když jsou vykonávány dobrovolníky.
- Poskytovatel zdravotních služeb má povinnost poskytovat péči na náležité odborné úrovni a z tohoto důvodu není možné přistoupit ke změně legislativy v této oblasti. Odbornost zdravotnických pracovníků je nezbytná.

2.5. Státní úřad inspekce práce

- Výkon dobrovolnické činnosti v širším slova smyslu **je třeba pojmovým vymezením odlišit od výkonu závislé práce**. Inspekci práce jsou často zasílány podněty zaměstnanců i dalších osob upozorňující na výkon (nelegální) práce či činnosti, která by dle podatele podnětu měla být vykonávána v pracovněprávním vztahu, avšak není. Tvrzeň skutečnosti lze osvětlit pouze kontrolou, při které inspekce práce posuzuje faktickou povahu vykonávané práce, konkrétní okolnosti a znaky, které tento výkon práce vykazuje, neboť různé způsoby vykonávání práce jsou regulovány různými právními normami.
- **Dobrovolnická služba** vykonávaná v režimu zákona o dobrovolnické službě **má velmi blízko k dalším oblastem, které spadají do kontrolní působnosti orgánů inspekce práce dle zákona č. 251/2005 Sb., o inspekci práce**, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o inspekci práce“), přičemž některé z nich mohou být v souladu se zákonem a jiné nikoliv.
- K samotné dobrovolnické službě lze nejprve poukázat na ustanovení § 6 odst. 1 písm. f) zákona o inspekci práce, dle něhož **do kontrolní působnosti orgánů inspekce práce náleží kontrola vztahů mezi vysílající organizací, přijímající organizací a dobrovolníky při výkonu dobrovolnické služby**. Vztahy mezi těmito subjekty jsou kontrolovány v rozsahu stanoveném v ustanovení § 5 odst. 6 zákona o dobrovolnické službě.
- Orgány inspekce práce v daném případě kontrolují zejména okolnosti výkonu dobrovolnické služby týkající se oblasti pracovní doby, doby odpočinku a zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Na výkon dobrovolnické činnosti se sice neuplatní pracovněprávní předpisy v plném rozsahu, avšak aby bylo možné dobrovolnickou činnost odlišit od výkonu závislé práce dle pracovněprávních předpisů, je nutné ji poskytovatelem náležitě doložit co do smluvního zajištění,

rozsahu poskytované činnosti i vlastního nastavení vzájemných práv a povinností subjektu, u kterého je činnost poskytována, a dobrovolníka.

- Od výkonu dobrovolnické činnosti je pak nutno odlišovat výkon závislé práce, která má být vykonávána v souladu s pracovněprávními předpisy, přičemž definici závislé práce, resp. znaky závislé práce lze nalézt v ustanovení § 2 odst. 1 zákoníku práce. **Závislá práce** je definována jako práce vykonávaná ve vztahu nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance, práce vykonávaná osobně zaměstnancem, dle pokynů a jménem zaměstnavatele. Výkon závislé práce musí **být prováděn v rámci pracovněprávního vztahu**, který může být založen pracovní smlouvou, dohodou o provedení práce či dohodou o pracovní činnosti.
- **Výkon jakékoliv práce či činnosti musí odpovídat zákonnému režimu dané činnosti, přičemž nelze pouze označením bez dalšího prokazatelného odlišení zastírat skutečný stav věci**, zejména pak výkon tzv. nelegální práce, **což platí i v případě dobrovolnické činnosti**.
- S ohledem na smluvní jistotu i z pohledu výkonu kontrolní činnosti orgány inspekce práce bude vhodné předejít pochybám o tom, zda osoba vykonává práci nelegální či jinou, např. dobrovolnickou tak, **aby vzájemný vztah byl patřičně podložen písemnými doklady a evidencemi**, a to ve všech případech výkonu práce (pracovněprávní i dobrovolnické).
- Státní úřad inspekce práce považuje za užitečné, aby organizace, u kterých působí dobrovolníci, vedly ucelenou evidenci výkonu této činnosti a disponovaly zejména doklady, jimiž je smluvní vztah zakládán, doklady osvědčující dobu, během které daná osoba práci vykonává či vykonávala i doklady vztahující se k zajištění bezpečnosti práce.

Shrnutí bodu 2:

Zákon o dobrovolnické službě se vztahuje pouze na akreditované projekty anebo programy dle tohoto zákona.

Ostatní oblast dobrovolnictví (v praxi ta převažující) je v režimu obecných právních předpisů (zejména občanský zákoník).

V oblasti sociálních a zdravotních služeb je při výkonu dobrovolnictví nutné dodržovat zákonný rámec upravený zvláštními právními předpisy v oboru působnosti daných resortů.

Důležité je odlišovat výkon dobrovolnictví a závislou práci, zaměstnanci nemohou být považováni za dobrovolníky.

3. Dotační programy

3.1. Ministerstvo vnitra

Ministerstvo vnitra od roku 2003 v souvislosti s aplikací **zákona o dobrovolnické službě** poskytuje **státní účelovou dotaci** nestátním neziskovým organizacím v programu **Rozvoj dobrovolnické služby** pro příslušný kalendářní rok. Státní účelová dotace na Rozvoj dobrovolnické služby je poskytována v souladu se Zásadami vlády pro poskytování dotací ze státního rozpočtu České republiky nestátním neziskovým organizacím ústředními orgány státní správy (aktuálně schválené usnesením vlády č. 591/2020 ze dne 1. června 2020).

Dle ustanovení § 11 zákona o dobrovolnické službě může ministerstvo poskytnout dotaci na krytí:

- pojistného placeného na základě pojistné smlouvy uzavřené vysílající organizací podle ustanovení § 7 odst. 1 zákona o dobrovolnické službě,
- části výdajů spojených s evidencí dobrovolníků, s jejich přípravou pro výkon dobrovolnické služby a se zajišťováním výkonu dobrovolnické služby,
- pojistného na důchodové pojištění placeného podle ustanovení § 5 odst. 3 zákona o dobrovolnické službě za dobrovolníka, a to ve výši pojistného stanoveného z minimálního vyměřovacího základu, pokud je dlouhodobá dobrovolnická služba vykonávána alespoň v rozsahu překračujícím v průměru 20 hodin v kalendářním týdnu.

Dotace může být poskytnuta **pouze těm organizacím, kterým byla udělena akreditace na projekt nebo program dle ustanovení § 6 odst. 2 zákona o dobrovolnické službě, a to pouze na krytí výše uvedených položek v tomto akreditovaném projektu či programu.**

Organizaci, která nemá udělenou akreditaci dle zákona o dobrovolnické službě, nemůže být státní účelová dotace na rozvoj dobrovolnické služby poskytnuta. Poskytnutá dotace nemůže být využita na jiné aktivity, než ty, které jsou součástí akreditovaného projektu/programu, na který byla dotace poskytnuta.

Každý rok je na tento program alokovaná částka 15 mil. Kč, souhrn žádostí dosahuje cca 40 mil Kč (souhrn požadavků na 223 projektů/programů pro rok 2021 činí 40 978 951 Kč).

Podávat žádosti o poskytnutí dotace na rok 2021 bylo možné, v souladu s výše uvedenými Zásadami vlády, do **30. září 2020**. V současné době procházejí žádosti formální kontrolou, poté budou posuzovány odbornou hodnotící komisí, která navrhne rozdělení alokovaných finančních prostředků tak, aby finanční prostředky mohly být nejpozději do konce března 2021 vyplaceny.

3.2. Ministerstvo práce a sociálních věcí

Na dobrovolníky není primárně zaměřen žádný program, **sekundárně lze využít stávající dotační programy.**

Jako uznatelný náklad by mohlo být akceptováno například zajištění stravy pro dobrovolníky (dle povahy jejich dobrovolné činnosti), pracovní pomůcky, zaškolení, pojištění.

Tyto náklady lze hradit v rámci běžného **každoročního dotačního programu MPSV na podporu poskytování sociálních služeb**, který MPSV realizuje dle § 101 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Tento dotační program je rozdělen na dotační program PpA, pro služby realizované na krajské úrovni, a na dotační program PpB, pro služby s nadregionální či celostátní působností. Pro rok 2021 již byly PpA na jednotlivých krajích vyhlášeny, vyhlášení dotační podpory PpB pro rok 2021 bude MPSV realizovat v nejbližších dnech (do poloviny prosince 2020).

V praxi se však MPSV u běžných dotačních programů s náklady na dobrovolníky téměř nesetkává. Pro tento rok nemá Ministerstvo práce a sociálních věcí vypsané již žádné dotační programy, ve kterých by poskytovatel sociálních služeb mohl podat žádost na podporu dobrovolnictví, ale podpora dobrovolnictví během roku 2020 z dotačních programů MPSV možná byla.

Ministerstvo práce a sociálních věcí tento rok vyhlásilo **dvě kola mimořádných dotačních řízení pro rok 2020** na financování trvání zvýšených provozních výdajů a sanaci výpadku příjmů v souvislosti s přijímáním karanténních opatření, mimořádných opatření a krizových opatření v sociálních službách **v souvislosti s epidemií COVID 19.**

V I. i II. kole výzvy mohli požádat poskytovatelé sociálních služeb o dotaci na financování zvýšených provozních výdajů v souvislosti s přijímáním karanténních, mimořádných a krizových opatření a na dorovnání výpadku zdrojů, který vznikl službám v souvislosti s přijímáním těchto opatření. Žádosti bylo možné podávat od 14. 10. do 2. 11. 2020, z těchto výzev bylo možné hradit náklady na dobrovolníky. Celková částka vyplacená v rámci těchto dvou dotačních výzev a dotačního titulu na mimořádné odměny zaměstnanců v sociálních službách činila cca 3,6 mld. Kč.

Sociální služby měly kromě uvedených dotačních výzev do 30. 11. 2020 možnost **čerpat individuální dotace dle § 104 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.** I v rámci těchto individuálních žádostí bylo možné žádat o úhradu nákladů na dobrovolníky v sociálních službách.

MPSV bude sociální služby (včetně **nákladů na dobrovolnictví**) **podporovat i v roce 2021.** Konkrétní podoba podpory bude reflektovat vývoj epidemiologické situace a reálnou potřebu v sociálních službách.

3.3. Ministerstvo zdravotnictví

Vznik dobrovolnických center a rozvoj dobrovolnických aktivit ve zdravotnictví podporuje MZ finančními dotacemi již od roku 2002, a to prostřednictvím **dotačního programu: Vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením**. Ukončení příjmu žádostí na tento dotační program pro rok 2021 bylo stanoveno na 12. 10. 2020.

Jen pro rok 2020 bylo z tohoto dotačního programu na podporu dobrovolnictví vyplacena částka v celkové výši 1 445 224 Kč.

Ze strany MZ došlo **v souvislosti s epidemií COVID-19 k vyhlášení dvou mimořádných dotačních programů**, a to na mimořádné finanční ohodnocení zdravotnických pracovníků v sociálních službách (datum ukončení příjmu žádostí byl stanoven na 21. 8. 2020, více viz zde: <https://www.mzcr.cz/dotacni-program-na-podporu-mimoradneho-financniho-ohodnoceni-zdravotnickych-pracovniku-v-socialnich-sluzbach-v-souvislosti-s-epidemii-covid-19/>) a na mimořádné finanční ohodnocení zaměstnanců poskytovatelů lůžkové péče (datum ukončení příjmu žádostí byl stanoven na 5. 9. 2020, více viz zde: <https://www.mzcr.cz/dotacni-program-na-podporu-mimoradneho-financniho-ohodnoceni-zamestnancu-poskytovatelu-luzkove-pece-v-souvislosti-s-epidemii-covid-19/>). Pokud měli „brigádníci“ v rámci druhého dotačního programu v období březen – květen 2020 uzavřenou pracovní smlouvu, DPP či DPČ, byli v rámci tohoto dotačního programu také odměněni. V tomto případě se ale nejedná o dobrovolnictví v pravém slova smyslu.

4. Podpora dobrovolnictví a poděkování dobrovolníkům

Dobrovolnictví jako takové má v České republice dlouhou tradici. Vždy se najdou lidé, kteří jsou ochotni pomáhat a věnovat svůj volný čas jiným, k veřejně prospěšným účelům.

V současnosti je celá společnost ale v situaci, kdy stojí proti něčemu, co ještě nepoznala. Situaci pandemie a s ní spojeného nouzového stavu většina populace nikdy nezažila. Je nutné dodržovat všechna nařízená protiepidemiologická opatření, běžný provoz se stává vzácným. Ale i za takovéto situace se opět najde množství lidí, kteří jsou ochotní přiložit ruku k dílu a pomoci tam, kde je to třeba. Často i nasazují vlastní zdraví, aby pomohli.

Těmto lidem, dobrovolníkům, je třeba vyjádřit poděkování a úctu za to, že jsou ochotni pomoci druhým, pomoci této společnosti. Toto poděkování si zaslouží i ti, kteří v současné situaci také pomáhají, ale za dobrovolníky považováni být nemohou (pomáhají v rámci přesčasů, DPP, DPČ, započitatelné praxe, apod.).

Zároveň zkušenosti ukazují, že dobrovolnictví má své pevné a neoddělitelné místo při poskytování pomoci v celé řadě oblastí a **je tedy třeba, aby odpovědné resorty v oblastech své působnosti s dobrovolnictvím** ve svých koncepcích a programech **počítaly a poskytovaly mu také potřebnou podporu** – počínaje morální či mediální, ale i právní, metodickou a finanční.